

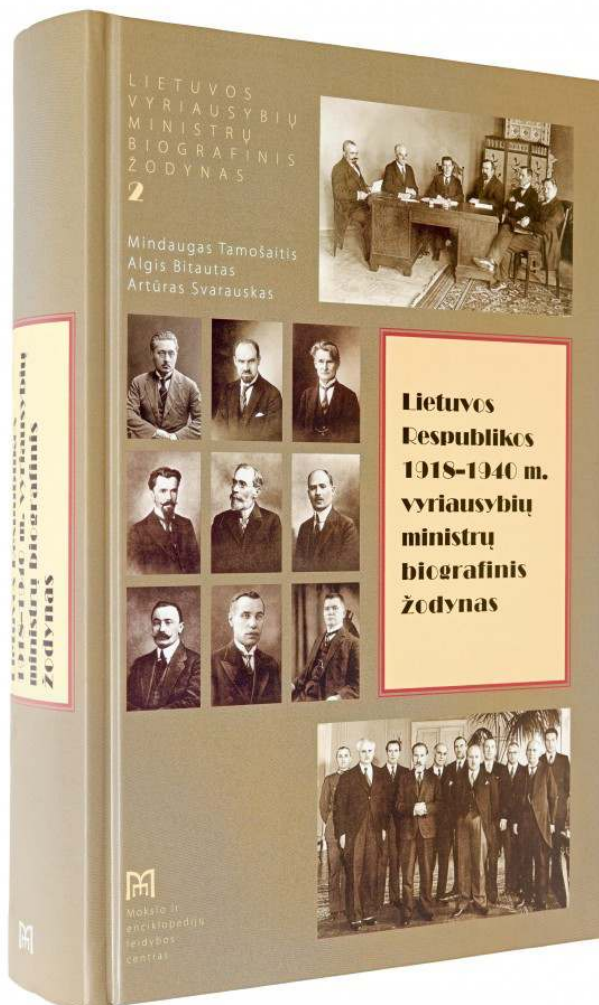

2017 m. vasario 8 d. LR Signatarų namuose buvo sutikta nauja Lietuvos edukologijos universiteto bei Mokslo ir enciklopedijų leidyklos parengta ir išleista ilgai laukta knyga „Lietuvos Respublikos 1918 – 1940 m. vyriausybės ministrų biografinis žodynas“ (V., 2016. – 568 p.).

Tai enciklopedinio pobūdžio leidinys, kuris neabejotinai įeis į Lietuvos istorijos aukso fondą. Jo sudarytojai LEU dokt. Algis Bitautas ir dr. Mindaugas Tamošaitis, Artūras Svarauskas; mokslinis redaktorius dr. Mindaugas Tamošaitis.

Šioje knygoje pateikiamos pirmojoje Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais veikusio dvidešimt vieno Ministrų kabineto narių biografijos. Tuo laikotarpiu šias pareigas ėjo šimtas ministrų. Biografijos parengtos pagal standartinę anketą. Tai padėjo ne tik atskleisti buvusių ministrų veiklą, įvertinti kiekvieno jų indėlį į to laikotarpio Lietuvos politinį gyvenimą, bet ir tyrėjams išsiaiškinti jų likimus.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę 1918 m. ir paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės Aktą 1918 m. vasario 16 d., dar Lietuvoje esant okupacinei vokiečių kariuomenei, pradėta kurti Lietuvos valstybės valdymo institucijos. Jau 1918 m. lapkričio mėn. darbą pradėjo prof. Augustino Voldemaro pirmoji LR Vyriausybė.

Parengtas, išleistas ir jau visuomenės sutiktas numatomos parengti ir išleisti knygų serijos „Lietuvos politinių elitų raida“ temos „Lietuvos vyriausybės narių 1918-2018 m. sudėties ir kaitos tyrimas“ pirmasis tomas svarbus keliais aspektais. Visų pirma, niekas iki šiol nemėgino tirti ir parengti spaudai išsamią Lietuvos vyriausybės biografiją. Antra, neturint išsamaus, istorikų patikrinto, leidinio apie dirbusius Lietuvos ministrus, viešojoje erdvėje sklando įvairiausios prieštaringos nuomonės apie juos ir jų veiklos naudingumą tautai ir valstybei. Išanalizuotas ir objektyviai įvertintas ir vyriausybės darbo tęstinumas arba jų nutraukimas, išaiškinta to reiškimo motyvacija. Kadangi Žodynas – enciklopedinis leidinys, jis objektyviai atspindi ir Lietuvos politinės istorijos dinamiką, parodo konkrečių vykdomosios valdžios asmenybių personalinį įnašą į Lietuvos valstybės politikos, ekonomikos ir kultūros raidą.

Tyrimui naudota Lietuvos Seimų žodynuose sudaryta anketa (Sud. A. Ragauskas, M. Tamošaitis, 2006), kuri pritaikyta ministrų tyrimams (Žr. knygos pusl. 16); remtasi Lietuvos archyvuose esančiais šaltiniais; Lietuvos centriname archyve esančiu Lietuvos ministrų kabineto fondu; Susisiekimo, Finansų, Švietimo ir Krašto apsaugos ministerijos 930 bylomis; Lietuvos ypatingojo archyvo esančiomis NKVD suimtų ir ištremtų ministrų baudžiamosiomis, stebėjimo ir turto arešto bylomis, to meto periodine spauda: „Laikinosios Vyriausybės žiniomis“, „Vyriausybės žiniomis“, valstybiniu officiozu

„Lietuva“ (1919-1928) , „Lietuvos aidas“ (1928-1940), periodiniais laikraščiais „Lietuvos žinios“, „Laisvė“, „Rytas“. „Socialdemokratas“ ir kt., amžininkų ir artimųjų atsiminimais, išleistomis knygomis tuo laikotarpiu ir vėliau.

Knygą sudaro pratarmė, keturių dalių įvadas, po jo – pirmosios LR ministrų biogramos. Pirmojoje įvado dalyje, remiantis teisės aktais, aptartos Ministrų kabineto funkcijos Lietuvos politinės sistemos struktūroje, antroje dalyje analizuojama laikinųjų vyriausybės veikla 1918- 1920 metais; trečioje – parlamentinio LR laikotarpio vyriausybės veikla 1920-1926 metais; ketvirtojo, vadinamo autoritoriniu, laikotarpio vyriausybės veikla 1928-1940 metais; po įvadinės dalies pateiktos visų to laikotarpio ministrų biogramos abėcėlės seka.

Prieduose pateikiama 21 Ministrų Kabineto Vyriausybės ministrų sąrašai. Man ypač įdomūs buvo 2-me priede pateikti visų ministrų likimai. Pasirodo iki 1940 m. birželio mėn 15 dienos – didžiausios XX a. Lietuvos tragedijos - iš šimto buvusių Lietuvos ministrų mirė 16; iki okupacijos iš Lietuvos spėjo emigruoti į Izraelį ir į JAV – 4 ministrai (pateikiamas jų sąrašas); okupacinio režimo buvo suimti ir sušaudyti 17 ministrų; mirė kalėjimuose ir tremtyje – 12 Lietuvos ministrų; nuo represijų nenukentėjo – 8 ministrai;

grįžo iš tremties, kalėjimų, koncentracijos stovyklų ir mirė Lietuvoje – 12 ministrų; pasitraukė iš Lietuvos į Vakarų 1944-1945 metais – 31 ministras.; ten jie išėjo į Amžinybę ir ten palaidoti.

Mums, visuomeninėms – Lietuvos moterų lyga, Lietuvos atminties keliai, SOS Vepriai, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungai – organizacijoms labiausiai rūpi ta ministrų grupė, kurie įsitvirtinus Lietuvoje komunistiniam okupaciniam režimui buvo NKVD suimti ir sušaudyti. Nors kiti ministrai - suimti, kalėjė ir mirė kalėjimuose ir tremtyse - irgi yra kankiniai, mūsų pasirinktoji NKVD nukankintųjų grupė yra ypatinga tuo, kad jie NKVD buvo pripažinti, kaip ypatingai pavojingi (fiziškai ir ypač dvasiškai) sovietiniam režimui ir skubiai sušaudyti. Tai – Petras Aravičius, sušaudytas Sverdlovsko kalėjime 1942 m. rugpjūčio 25 d., Kazimieras Bizauskas, sušaudytas netoli Bigasovo geležinkelio stoties, Minsko sr. (Baltarusijos SSR); Julius Čaplikas, sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime 1940 m. liepos 30 d., Valdemaras Čarneckis, sušaudytas Sverdlovsko sr. kalėjime 1942 m. lapkričio 4 d., Pranas Dovydaitis, sušaudytas Sverdlovsko sr. kalėjime 1942 m. gruodžio 10 d., Balys Giedraitis, sušaudytas prie Červenės (Baltarusijos SSR) 1941 m. birželio 26 d., Kazimieras Jokantas, sušaudytas Sverdlovsko kalėjime 1942 m. rugsėjo 25 d., Jonas Masiliūnas, sušaudytas Pukšos lageryje, Plesecko rajone Archangelsko srityje Juozas Papečkys, sušaudytas 1942 m. lapkričio 4 d. Sverdlovsko kalėjime, Vytautas Petrulis, sušaudytas 1941 m. gruodžio 3 d. Uchtos apylinkėse, Komijos srityje, Steponas Rusteika, sušaudytas 1941 m. birželio 24 Minsko kalėjime (Baltarusijos SSR), Kazys Skučas, sušaudytas 1941 m. liepos 30 d. Maskvos Butyrkų kalėjime, Zigmas Pranas Starkus, sušaudytas 1942 m. rugpjūčio 25 d. Sverdlovsko srities kalėjime, Jonas Sutkus, sušaudytas 1942 m. gruodžio 10 d. Sverdlovsko srities kalėjime, Antanas Tamošaitis, nukankintas 1940 metų lapkričio mėnesį (kitais duomenimis sušaudytas) Kauno sunkiųjų darbų kalėjime, Jakovas Vygodskis, nacių nukankintas (kitur sušaudytas) 1941 m. liepos 28 d. Lukiškių kalėjime. (Ten pat, p. 541-542).

Nuo 2015-ųjų metų minėtos visuomeninės organizacijos, susitelkusios į skėtinę visuomeninę organizaciją „Atmintis“, kuri ir ėmėsi iniciatyvos realizuoti mūsų tautos vieno didžiausių autoritetų, 2014 metais Išėjusiojo į Amžinybę priešmirtinę valią – pastatyti Lietuvos valstybės kankiniams Memorialą, Monsinjoro ir Ukmergės savivaldybės įkurtame Didžiosios Kovos partizanų apygardos parke prie Mūšios ir parašyti knygą apie visus tame parke, esančius 31 paminklus mūsų Tautos ir Valstybės didvyriams – žuvusiems už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę partizanams ir Pirmosios Lietuvos Respublikos ištikimiausiems tarnautojams.

Apie vienų ir kitų atliktus žygdarbius rašoma rengiamoje jų atminimui knygoje „Kovų už laisvę keliu į Amžinybę“ Ją planuojama išleisti trečiosioms mėnes. Alfonso Svarinsko mirties metinėms – 2017 m. liepos 17 d., ir įteikti visiems iškilmingoje Memorialo atidengimo šventėje dalyvausiantiems svečiams ir būsimiems ekskursijų vadovams po minėtą parką.

Leidinyje „Lietuvos Respublikos 1918-1940 m. vyriausybės ministrų biografinis žodynas“ paskelbtos visų – 100 Ministrų Kabineto 21 Vyriausybės ministrų biogramos. Tai buvo Pirmosios Lietuvos Respublikos šviesiausi Tautos ir Valstybės intelektualai, baigę aukštuosius mokslus, dažnas įgiję ne po vieną, o po dvi profesijas Vakarų ir Lietuvos (vėliau VDU) universitetuose, dažnas apgynę daktaro disertacijas įvairiose mokslo srityse, ir filosofijos daktarų disertacijas, stažavę užsienio universitetuose, dažnai ir keliuose, mokantys po kelias užsienio kalbas.

Apie NKVD sušaudytuosius Lietuvos ministrus knygoje pateikiama tokia informacija apie jų išsilavinimą: Petras Aravičius buvo baigęs fizikos-matematikos ir teisės mokslus, prof. Pranas Dovydaitis – teisės mokslus (1912), filosofijos daktaras (1935), Antanas Endziulaitis - karo mokslus (1919) ir Teisės mokslus (Lietuvos universitetą, 1924); Kazys Skučas - pedagogikos mokslus (1914) ir karo mokslus (1916), Zigmas Petras Starkus – agronomijos mokslą (1917) ir Lietuvos universitete Teisės fakultetą, Antanas Tamošaitis – teisės mokslus ir gilino savo žinias stažuotėse Vienos, Paryžiaus, Tulūzos, Bordo, Berlyno, Karaliaučiaus universitetuose, apgynė teisės mokslų daktaro disertaciją, Jakovas Vygodskis baigė aukštąjį medicinos mokslą, gilino žinias Vienos, Berlyno ir Paryžiaus universitetuose.

Visi jie Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu dirbo aukštuose valstybės posteose iki jų darbo LR Ministrų Kabinete, baigę tarnybas LR Ministrų kabinete vėl dirbo aukštuose Lietuvos valstybės posteose. Taigi, visi okupanto NKVD sušaudytieji ministrai ir kiti represuoti aukščiausios akademinės kvalifikacijos ir aukščiausius valstybinės valdžios postus užėmę specialistai ir Lietuvos valstybės kūrėjai – mūsų tautos ir valstybės ryškiausias elito žiedas. Okupantų akimis dėl to jie ir buvo kalti.

Ačiū nuoširdžiausiai knygos sudarytojams, jų moksliniam vadovui ir leidėjams, kad jie neparsidavė, kaip kai kurie jų kolegos istorikai, lenkams, žydams, rusams, vokiečiams už trupinį aukso ir svetimų valstybių apdovanojimus, o tyliai, kukliai ir labai prasmingai dirbo savo tautos ir savo valstybės istorijai.

2017-02-10